

Jak číst účetní výkazy

vybraných účetních jednotek

DANUŠE PROKŮPKOVÁ
MICHAL SVOBODA

JAK ČÍST ÚČETNÍ VÝKAZY
VYBRANÝCH ÚČETNÍCH JEDNOTEK

Jak číst účetní výkazy vybraných účetních jednotek

DANUŠE PROKŮPKOVÁ

MICHAL SVOBODA

Vzor citace: PROKŮPKOVÁ, D.; SVOBODA, M. *Jak číst účetní výkazy vybraných účetních jednotek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 152 s.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Prokūpková, Danuše

Jak číst účetní výkazy vybraných účetních jednotek / Danuše Prokūpková, Michal Svoboda. -- Vyd. 1. -- Praha : Wolters Kluwer, 2014. -- 152 s.

657 * 657.375 * (437.3)

- účetnictví -- Česko
- účetní výkazy -- Česko
- příručky

657 - Účetnictví [4]

Tato publikace byla připravena za přispění prostředků z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumu, vývoje a inovací na Fakultě financí a účetnictví VŠE v Praze v roce 2013.

Recenzenti:

doc. Ing. Hana Březinová, CSc.

prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

Ing. Jiří Lorenc

© Ing. Danuše Prokūpková, 2014

© Ing. Michal Svoboda, Ph.D., 2014

ISBN: 978-80-7478-522-1 (brož.)

978-80-7478-523-8 (e-pub.)

978-80-7478-524-5 (mobi.)

978-80-7478-525-2 (pdf.)

OBSAH

Seznam zkratk	8
1 Informační systémy	10
1.1 Základní rozdělení informačních systémů	10
1.2 Účetnictví jako informační systém	13
1.3 Uživatelé a jejich informační potřeby	16
1.4 Proč zkoumat účetnictví	22
1.5 Účel, poslání a koncepce účetnictví	25
<i>Shrnutí kapitoly</i>	26
2 Účetní závěrka – předpoklady, zásady a prvky	28
2.1 Předpoklady sestavování účetní závěrky	28
2.2 Zásady sestavování účetní závěrky	30
2.3 Prvky účetní závěrky	35
2.3.1 Aktivum vs. majetek	36
2.3.2 Dluh vs. závazek	38
2.3.3 Vlastní kapitál	39
2.3.4 Náklady	40
2.3.5 Výnosy	41
<i>Shrnutí kapitoly</i>	42
3 Účetní výkazy a hlediska jejich vytváření	44
3.1 Využití účetních výkazů	44
3.2 Struktura účetních výkazů	45
3.2.1 Rozvaha	46
3.2.2 Výkaz zisku a ztráty	49
3.2.3 Přehled o peněžních tocích (Cash Flow)	51
3.2.4 Přehled o změnách vlastního kapitálu	53
3.2.5 Příloha	54
<i>Shrnutí kapitoly</i>	55
4 Oceňování	56
4.1 Historická cena (pořizovací cena)	57
4.2 Reálná hodnota (RH)	58
4.3 Reprodukční pořizovací cena	59

4.4	Nominální hodnota.....	59
4.5	Vlastní náklady.....	61
4.6	Navázání na ocenění.....	61
	<i>Shrnutí kapitoly</i>	62
5	Účetní metody a postupy	63
5.1	K čemu mají sloužit účetní metody a postupy	63
5.2	Interpretace účetních metod	64
5.2.1	Účty „příštích období“.....	65
5.2.2	Dohadné účty.....	68
5.2.3	Rezervy	70
5.2.4	Odpisy dlouhodobých aktiv	72
5.2.5	Opravné položky.....	75
5.2.6	Podrozvaha	78
5.3	Rizika vyplývající z používání účetních metod	80
5.3.1	Účty příštích období	81
5.3.2	Dohadné účty.....	82
5.3.3	Rezervy	84
5.3.4	Odpisy dlouhodobých aktiv	85
5.3.5	Opravné položky.....	87
5.3.6	Podrozvaha	89
	<i>Shrnutí kapitoly</i>	90
6	Finanční analýza účetních výkazů	92
6.1	Význam a poslání finanční analýzy.....	92
6.2	Zdroje, přístupy, metody a techniky finanční analýzy	93
	<i>Shrnutí oddílu</i>	97
6.3	Výkazové a mezivýkazové vazby.....	97
	<i>Shrnutí oddílu</i>	101
6.3.1	Vnitřní výkazové vazby – Rozvaha	102
6.3.2	Vazba mezi rozvahou a výsledkem hospodaření (VZZ).....	105
6.3.3	Vazba mezi rozvahou, přehledem o peněžních tocích a VZZ.....	106
	<i>Shrnutí oddílu</i>	110
6.3.4	Vazba mezi rozvahou a finančním výkazem o příjmech a výdajích	110
	<i>Shrnutí oddílu</i>	112
6.4	Finanční stabilita – pravidla optimalizace.....	112
	<i>Shrnutí kapitoly</i>	114

7	Interpretace výstupů	118
7.1	Rizika právní a účetní	120
7.2	Příklad finanční analýzy – Případová studie	125
7.2.1	Metoda horizontálního rozboru	126
7.2.2	Metoda vertikálního rozboru výkazu.....	131
	<i>Shrnutí kapitoly</i>	<i>136</i>
8	Slovník použitých pojmů	137
	Summary	144
	Literatura	145
	O autorech.....	146
	Rejstřík	148

SEZNAM ZKRATEK

3E	Kritéria pro stanovení efektivity, účelnosti a hospodárnosti
CF	Výkaz o peněžních tocích (Cash Flow)
CP	Cenné papíry
DM	Dlouhodobý majetek
DHM	Dlouhodobý hmotný majetek
DNM	Dlouhodobý nehmotný majetek
FÚ	Finanční účetnictví
FV	Finanční výkaz
IS	Informační systém
KM	Krátkodobý majetek
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PO	Příspěvkové organizace
PS	Počáteční stav
RH	Reálná hodnota
ÚJ	Účetní jednotka
ÚV	Účetní výkazy
ÚZ	Účetní závěrka
VÚJ	Vybrané účetní jednotky
VZZ	Výkaz zisku a ztráty (výsledovka)
ZC	Zůstatková cena
ZS	Zůstatkový stav
ZÚ	zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

1 INFORMAČNÍ SYSTÉMY

Cílem kapitoly je:

- Uvést základní rozdělení IS a rozdíly mezi nimi.
- Uvést uživatele účetních výkazů a jejich informační potřeby.
- Představit účetnictví jako nezastupitelný systém pro zasvěcené finanční řízení a finanční analýzu.

1.1 Základní rozdělení informačních systémů

Odpovědné **rozhodování** všech orgánů o řízení ekonomiky vyžaduje spolehlivé informace, bez nichž nemůže management rozhodovat a výkonné orgány produktivně a efektivně řídit. K tomu, aby získaly spolehlivé informace, musí mít každá organizace – ÚJ, vytvořen **systém sběru, třídění a zpracování dat**, nastavené způsoby jejich analýzy a navazující řídicí a kontrolní postupy. Základ tohoto systému tvoří rozpočtový a účetní systém.

Zpracování
informací

Informace jsou všudypřítomné. Množství a velmi často i složitost při zpracování dat a informací vyžadují v současné době pro jejich pořízení, zpracování a následné smysluplné využívání odpovídající informační technologie. Vývoj jak v oblasti technického vybavení (hardware), tak i programového vybavení (software) je velice dynamický, je to konjunkturální záležitost.

Výběr vhodného systému je poněkud nesnadný, neboť většina nabízených systémů si je velmi podobná. Při rozhodování, který systém využívat, se uplatňuje řada hledisek, jako např.:

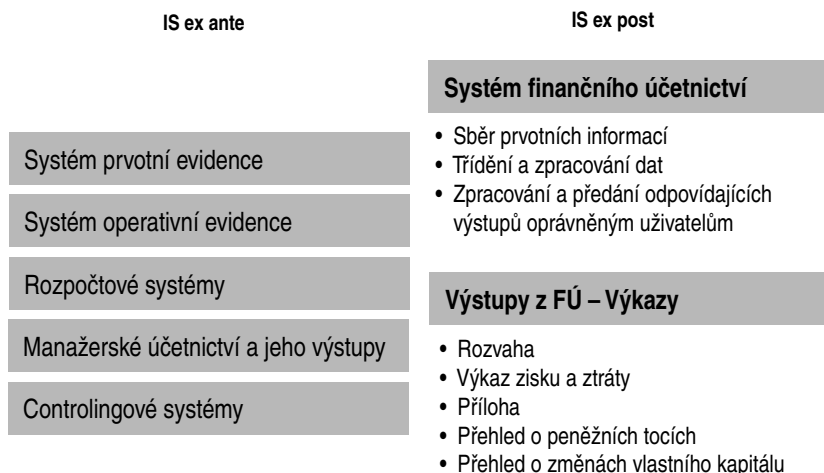
- velikost organizace a z toho vyplývající agenda, kterou ÚJ vede,
- komfort a služby, jež systém nabízí,
- nadstavbové programy, které mohou poskytnout řadu **dalších informačních sestav** z oblasti financování a ekonomiky.

Volíme-li nový IS, je potřeba zvážit ekonomickou situaci dané organizace včetně postupně se měnící soustavy právního rámce a dalších specifických podmínek. Změny v legislativě i v celkovém pojetí účelu informační technologie s sebou přináší, a i nadále budou přinášet množství problémů a překážek. Z těchto, ale i z dalších důvodů je velice nutné seznámit se s používaným softwarem a vyhodnotit uvedené aspekty. Je-li třeba, přiřadíme aspekty další a odhadneme jejich konkrétní dopad, zejména ve smyslu spolehlivosti a možnosti využívání zpracovaných dat.

Informatika je obor zabývající se vznikem, sběrem, přenosem a zpracováním dat. Následně využívá zpracované informace, které z takto získaných údajů vyplývají. Jednou z významných oblastí jakékoli ekonomiky je a bude

existence IS. Ten by měl vedení organizace poskytovat data a informace potřebné pro její **koncepční a operativní řízení**, a to ve vhodné struktuře, odpovídajícím obsahu a rozsahu a v libovolně zvolené agregaci. Výchozím pohledem na IS je hledisko časové, podle něhož se informace třídí na ty, které vypovídají o očekávaných jevech skutečností (informace *ex ante*), a informace o týchž jevech a skutečnostech, které však již v minulosti nastaly (informace *ex post*).

Schéma rozdělení informačních systémů

Při sběru, třídění a zpracování dat je třeba nastavit mezi jednotlivými systémy určité zásady a řídit se pevně stanovenými hledisky. Jsou jimi především:

- **integrita** dat, kdy přečtená data jsou totožná s daty uloženými, tzn. že během uložení (přenosu) dat nedochází k jejich neočekávaným změnám,
- **integrita** dat, tedy možnost sjednocovat data do stále vyšších celků a zároveň je propojovat s různými subsystémy s odlišnými výstupy,
- **kompatibilita** informací a dat (obousměrná) napříč verzemi,
- **konzistence**, tj. objektivnost, bezespornost a soudržnost pořizovaných a zaznamenaných dat.

Se samotným procesem sběru, třídění a dalšího zpracování dat na jednotlivých stupních jsou spojena **rizika**. Těch by si měl být uživatel vědom, aby byl schopen učinit relevantní vyhodnocení. Rizika v práci s daty spočívají především v:

- **kvalitě vstupů** – ta je přímo závislá na vytvořeném kontrolním prostředí, organizačních podmínkách, provádění primárního dohledu, organizačních technických a technologických kroků (viz heslo kontrolní prostředí, primární dohled),

- **způsobu vyhodnocování získaných dat** – i když zobrazené výsledky projdou kontrolou správnosti a spolehlivosti, je třeba zachovat „opatrný“ přístup při jejich vyhodnocování, tzn. být si vědom zejména kontrolního a přirozeného rizika spojeného s obsahem vykazovaných dat (viz heslo kontrolní a přirozené riziko),
- **průchodnosti informací mezi odpovědnými místy se vztahem na včasnost a neporušenost** – při užití výstupů z různých informačních databází a subsystémů je třeba mít vždy na paměti eventuelní vznik nesprávností, ale i možnost úmyslného zkreslení zobrazených dat,
- **způsobu předkládání odpovídajících informací veřejnosti**, případně v jejich samovolném průniku na veřejnost,
- **poměru mezi dostatkem, resp. přebytkem informací,**
- **ochraně dat** a dalším nakládání s nepotřebnými informacemi atd.

Komplikovanost dat

Náročnost práce s daty tak vyplývá zejména ze skutečnosti, že data mají různou podobu, pochází z různých zdrojů a **nemusí se vyznačovat** potřebnou konzistencí a kompatibilitou. Je třeba je umět v procesu zpracovávat, a to z více hledisek. Klíčovým faktorem může být rozdělení do skupin zobrazujících:

- **minulost** – vyhodnocením dat z let minulých lze dovozovat i výhled finančního řízení a hospodaření do budoucnosti; odpovídající analýza minulosti napomáhá sestavit podstatně přesnější, např. i vzájemně sladěné rozpočty, může vést k restrukturalizaci majetku za účelem optimalizace a jeho lepšího využití nebo k efektivní alokaci zdrojů do aktiv,
- **přítomnost** – umožňuje modelování skutečnosti a souvislou, průběžnou kontrolu,
- **budoucnost** – data a vyhodnocené informace jsou významné pro budoucí řízení finanční pozice, budoucí peněžní toky, finanční stabilitu aj.

IS vytvářejí ucelené soubory informací, z nichž některé mají vysoký stupeň systémovosti a formalizovanosti. Takovým systémem je především účetnictví.

Aby bylo možné s daty správně nakládat, je k tomu nezbytné vytvořit uvnitř organizace odpovídající podmínky. Tento proces má několik kroků, které spočívají především v zajištění:

- **kontrolního (příznivého) prostředí**, kdy pod pojmem kontrolní prostředí rozumíme celkový postoj, informovanost a činnost statutárních orgánů; silné prostředí samo o sobě není zárukou spolehlivosti a správnosti jednotlivých procesů a postupů, ale je jejich nutným předpokladem; prostředí, kde kontrola probíhá, má vliv na efektivnost, hospodárnost a účelnost finančních operací; silné prostředí podporuje účinné zpětné vazby a umožňuje řízení rizik,

- **organizačních podmínek** zejména pro sběr, třídění a zpracování dat a pro tok informací do systému účetnictví v odpovídajícím čase a kvalitě,
- **povinné aplikace průběžně zaváděných účetních metod** s přihlédnutím ke specifickým podmínkám dané organizace,
- **technických a technologických kroků** potřebných pro přenos a další využití dat,
- **profesní úrovně** při zpracování účetních dat včetně dalšího pravidelného profesního (průběžného) **vzdělávání** účetních a dalších ekonomických pracovníků.

Účetnictví jako konsensuální IS musí se všemi těmito stránkami počítat, a to při vlastním účetním řešení i při užívání informací z účetnictví pro finanční řízení na všech úrovních od vlastní ÚJ k národní i mezinárodní úrovni.

1.2 Účetnictví jako informační systém

Složitý proces rozhodování o finančních procesech v rámci sféry veřejných rozpočtů vyžaduje mít k určitému danému okamžiku dostatečné penzum spolehlivých dat a informací. Data, která jsou zpracována v účetnictví a posléze uvedena v ÚV jsou svou povahou absolutními daty. Jako taková jsou předpokladem pro **první detekci** daného stavu. Sama o sobě, aniž by byla posouzena v souvislostech, však ještě nemusí odhalovat daný stav v potřebné úplnosti. Data je třeba umět vyhodnotit a v souladu se stanoveným cílem v rámci plausibilních vztahů (viz slovník použitých pojmů) **z nich vytěžit informaci**.

**Získání
informací
z dat**

Informace je zpráva, která snižuje příjemcovu neznalost.

Kvalita vytěžené informace bude přímo úměrná připravenosti hodnotitele a závislá na jeho předchozích znalostech. Určitost vytěžené informace bude **ovlivněna cílem**, ke kterému bude použita. Výtěžnost dat a informací je závislá na způsobu provedení finanční analýzy za účelem optimalizace finančního řízení. Moderní přístupy ke způsobům finančního řízení jsou mnohotvárné, samy o sobě nejsou předmětem tohoto pojednání. Tak např. řízení pomocí metody RBM (Results-Based Management), které je založené na výsledcích a zaznamenává v současné době dynamický rozvoj, je jenom jednou z mnoha metod. Moderní metody řízení jsou předmětem jiných knih a pojednání. Zde se omezíme jen na oblast spojenou s využitím účetnictví jakožto informační základny.

Co je předmětem účetnictví?

Předmětem účetnictví je zachycování dat a informací o stavu a pohybu majetku a jiných aktiv, závazků včetně dluhů a jiných pasiv, dále o nákladech a výnosech a o výsledku hospodaření.

*To vše s jedním hlavním cílem: poskytnout věrný a poctivý obraz finanční situace
a finanční výkonnosti ÚJ*

Poznámka:

Obsah účetních termínů je vysvětlen v kapitole 2 a ve zkráceném rozsahu ve slovníku pojmů.

**Věrný
a poctivý
obraz**

ZÚ nás nenechává na pochybách a definuje, co je věrné a poctivé, když říká, že:

- zobrazení je **věrné**, jestliže obsah položek ÚZ odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě ZÚ,
- zobrazení je **poctivé**, když jsou při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti.

Tento princip je společný všem zavedeným účetním systémům bez ohledu na organizačně právní uspořádání, tedy i vybraným organizacím ve sféře veřejných rozpočtů.

Aby mohlo být dosaženo věrného zobrazení skutečnosti, je nezbytné mimo jiné:

- majetek a závazky (dluhy) správně ocenit,
- dodržovat stanovená pravidla, resp. neměnit způsoby zobrazení účetních operací v průběhu roku,
- dodržovat uspořádání a obsah položek ÚZ.

Účetní data jsou vytvářena podle pevně stanovených, vnitřně skloubených pravidel, která jsou obsahem uplatňované regulace. Odvozením z principů se dostaneme k zásadám a postupně až k jednotlivým **pravidlům pro vedení účetnictví**. Zachycování dat na základě prvotních dokladů podléhá (přísné) regulaci a vstupuje do účetnictví prostřednictvím chronologických a věcných zápisů. Ty vytvářejí obsah účetních knih, ze kterých se následně zpracují **předepsané výstupy – ÚV tvořící dohromady jediný informační celek – ÚZ**. Předpokladům a zásadám se podrobněji věnuje 2. kapitola této knihy.

Alespoň minimum znalostí o předpokladech a zásadách účetnictví by měl ovládat nejen management vybraných organizací, organizačních složek státu, ale i zastupitelé v místních orgánech a vedoucí jimi zřizovaných institucí. V opačném případě může docházet např. k účelové manipulaci. Důsledky si lze

domyslet. Neúplná znalost i účetních pravidel může vést (a skutečně mnohdy vede) k závažným problémům v hospodaření VÚJ, které mohou být někdy označeny jako trestněprávní činy, ať již se úmysl prokáže, či nikoli. Účetnictví jako prastarý, historicky osvědčený nástroj řízení ekonomiky prakticky ve všech historických formacích je systémem s jednoduchou vnitřní logikou, přímo odvozenou z ekonomických jevů. Přesněji řečeno, tato logika by měla být blízká každému řídícímu pracovníkovi i (resp. zejména) ve sféře veřejných financí. Neměla by tedy být, jak je někdy ze zjištěných jevů patrné, jakousi „černou skříňkou“, ke které vlastní klíč velmi omezený okruh pracovníků, v horším případě pouze účetní pracovník. Za takových okolností jsou ÚV zpracovány jen za účelem plnění centrální metodiky a zůstávají bez významného povšimnutí uvnitř ÚJ.

Čím je účetnictví?

Jak bylo výše uvedeno, odpovědné **rozhodování** všech orgánů o řízení ekonomiky vyžaduje spolehlivé informace. Bez nich nemůže management rozhodovat a výkonné orgány produktivně a efektivně řídit. K tomu, aby se získaly spolehlivé informace, musí mít každá organizace (ÚJ) vytvořen systém sběru, třídění a zpracování dat, způsoby jejich analýzy a navazující řídicí a kontrolní postupy. **Základ tohoto systému tvoří rozpočtový a účetní systém.**

**Pochopení
základních
pravidel
se vyplátí**

Účetnictví charakterizuje ÚJ jako celek, a to primárně ve vztahu k okolí. Finanční účetnictví sleduje a zobrazuje hospodářské jevy týkající se ÚJ i mimo tuto ÚJ. Můžeme se také setkat s nákladovým a manažerským účetnictvím. Ty se, zjednodušeně řečeno, zaměřují výhradně na samotnou činnost ÚJ a jejich uživatelem je téměř vždy pouze management. Jde o odnož účetnictví, která se dívá dovnitř ÚJ. FÚ se dívá spíše ven a modeluje ÚJ navenek, nikoliv zevnitř. V této knize se věnujeme především FÚ. Proto hovoříme-li zde o účetnictví, máme na mysli FÚ.

Na základě vedeného účetnictví sestavují ÚJ nejrůznější výkazy, které jsou určeny jak pro vnější, tak pro vnitřní uživatele ekonomických dat v nich obsažených. Historicky se vyvinula základní sada těch nejdůležitějších výkazů – ÚZ. Právě té se v této knize věnujeme nejvíce, obecně ve 3. kapitole, podrobněji pak v dalších kapitolách. Zejména v rámci veřejných rozpočtů je průběžně vyvíjena regulérní snaha po standardizaci ÚZ, a to nejen na úrovni národní, ale i mezinárodní.

Chceme-li vyjádřit užitečnost, či úlohu nějakého systému, můžeme to učinit nejlépe prostřednictvím vyzdvižení jeho funkcí. Těch, které plní účetnictví, je

celá řada a jak vyplývá z následujících krátkých definic, jsou to funkce významné. Patří sem funkce:

- **Registrační** – tradiční vedení soustavných záznamů o hospodářských jevech, které provázejí hospodaření každé organizace. Zároveň slouží jako podpora a rozšíření paměti zúčastněných stran.
- **Poznávací**, kdy je potřeba v řadě situací využít data z účetnictví k ochraně práv věřitele před dlužníkem, nebo předložit daný problém třetí straně. Jde o využití daného důkazního prostředku při vedení sporů.
- **Kontrolní** – v rámci správy veřejných financí z titulu svěřeného majetku. Slouží jako zpravodajská základna pro způsob provedení dynamické kontroly (viz heslo kontrola dynamická).
- **Informační** – účetnictví plní informační potřeby různě orientovaných uživatelů. Nezbytné vlastnosti, jakými je především spolehlivost, průkaznost, systémovost a objektivnost mají jistě neocenitelnou přednost před informacemi získanými z ostatních subsystémů informační základny každé ÚJ. Navíc účetnictví má jako jediný IS v sobě zabudované prvky latentní kontroly. Z toho důvodu se pokládá za spolehlivější základnu než ostatní systémy jako např. prvotní či operativní evidence (viz heslo kontrola latentní).
- **Analytická a komunikační**. FÚ a na něm založené výkaznictví je určeno také pro externí uživatele. Proto je nutné zajistit, aby při jejich sestavování byly dodrženy určité zásady, které usnadňují, popř. přímo podmiňují komunikaci mezi předkládajícím subjektem a příslušnými uživateli.
- **Ekonomická**, která poskytuje přehled o finanční situaci veřejných rozpočtů, o využívání a alokaci veřejných zdrojů. Výstupy FÚ jednotlivých VÚJ jsou vstupy pro národní účetnictví a statistiku, na základě kterých jsou řízeny veřejné rozpočty jako celek.

Tyto funkce plní v rámci dané regulace účetnictví konkrétní organizace, a to beze zbytku. Plněním daného úkolu se z účetnictví stala spolehlivá základna, která umožňuje orientaci např. na rizika a další dovozené potřeby.

Účetní (a rozpočtové) systémy jsou bezesporu „páteří“ řídicích a kontrolních systémů

1.3 Uživatelé a jejich informační potřeby

Všechny IS mají stejný základní cíl – poskytovat informaci svým uživatelům. Národní systémy se ale liší v tom, koho považují za své uživatele. Většina systémů Evropské unie považuje za své uživatele stát, municipality, banky a **vedení ÚJ**.

Z ekonomicky-společenského hlediska je významná ta skutečnost, že v rámci správy veřejných financí jde zároveň s dalšími úkoly i o **správu veřejného majetku**.

Účetnictví
je zdroj
informací

Správa veřejného majetku obsahuje jak evidenci, tak způsob nakládání a užití majetku, včetně způsobu oceňování, odpisování, ochrany a zabezpečení. Proto je žádoucí využít účetnictví i jako prostředek pro „skládání účtů“ z titulu správy svěřeného „veřejného“, resp. státního či municipálního majetku, jeho ochrany a efektivního využití k daným účelům. Stejně tak je třeba průběžně vyhodnocovat způsob efektivní alokace finančních prostředků veřejných rozpočtů do svěřených aktiv ÚJ při optimalizaci zdrojů. Zajištění dobré správy a ochrany svěřeného majetku a finančních prostředků je podstatným a nezbytným předpokladem odpovědného finančního řízení a hospodaření v rámci veřejných rozpočtů.

*Všichni uživatelé ekonomických dat mají jedno společné, potřebují vědět,
aby mohli řídit a rozhodovat (se).*

FÚ charakterizuje ÚJ jako celek, a to primárně ve vztahu k okolí. FÚ sleduje a zobrazuje hospodářské jevy týkající se ÚJ i mimo tuto ÚJ. Na základě vedeného FÚ sestavují ÚJ předepsané ÚV, které jsou přednostně určeny jak pro vnitřní, tak pro vnější uživatele účetních dat.

Konečným cílem je zpracování a agregace dat v potřebném obsahu a struktuře s cílem větší transparentnosti a použitelnosti pro různé orientované uživatele. Využití účetních dat a informací je tedy nezbytné posuzovat ve vazbě na jejich uživatele. Ti by měli mít odpovídající znalosti a hlubší pochopení pro ekonomické zákonitosti, které lze při znalosti věci z účetnictví jako jedinečné databáze pro potřeby řídicí a kontrolní činnosti „vytěžít“. Cílem je rovněž zajistit co největší srovnatelnost účetních informací pro rozmanitou strukturu jejich uživatelů.

Využití nabízených dat může vést ke zvýšení odpovědnosti za přijatá rozhodnutí.

Obecně lze významnost jednotlivých skupin uživatelů posuzovat podle objemu zdrojů, které poskytují pro činnost ÚJ. Z tohoto pohledu lze v České republice, stejně jako ve většině zemí světa, za nejvýznamnějšího uživatele informací z účetnictví považovat daňové poplatníky. Ti ve formě daní (ať už jim říkáme daně, poplatky, nebo sociální pojištění) poskytují daleko největší objem zdrojů pro činnost ÚJ (nejen) ve veřejném sektoru v České republice. Ze všech skupin uživatelů, o kterých se dále hovoří podrobněji, má ale právě tato skupina v průměru nejhorší předpoklady pro práci s informacemi z účetnictví. Prozatím je lze (bohužel) považovat za nejméně aktivní skupinu uživatelů. Je však pouze otázkou času, kdy rozvíjející se technologie jejich přístup a intenzitu práce s účetními informacemi výrazně zjednoduší a zefektivní. Jak bylo řečeno v samotném úvodu této knihy, také tato kniha si klade

za cíl dosáhnout zprostředkovaně i na tuto skupinu uživatelů a pomoci jim tím k většímu uvědomění si své role a odpovědnosti.

Mezi další **nejčastější** uživatele účetních dat a účetních výkazů, bez ohledu na jejich důležitost, náleží níže uvedené subjekty:

Vláda a její orgány

Ministerstva jako „prodloužená ruka státu“ potřebují data a informace z nich vytěžené pro formulování a monitoring vládní finanční politiky. Vznik účetnictví státu a navazující účetní reforma klade nekompromisní požadavek na princip věrnosti a úplnosti zobrazované informace a stanoví pravidla pro sběr informací se zvláštním zřetelem na princip včasnosti. Účelem tohoto postupu je poskytovat pravdivý obraz o výdajích vlády, územních samospráv a jimi zřizovaných organizací. Trend účtování a vykazování uskutečněných finančních transakcí spočívá v přechodu od peněžního principu k principu akruálnímu, tj. k vyjádření pohledávek a závazků, resp. nákladů a výnosů, ve věcné a časové souvislosti s daným obdobím.

Poznámka:

Obsah termínu „akruální princip“ a navazující způsoby účtování a vykazování jsou vysvětleny v dalších kapitolách, stručně také ve slovníku používaných výrazů.

Řídící pracovníci účetní jednotky

Odpovědný management (vedoucí a další řídicí pracovníci vybraných organizací) musí transparentně nakládat s majetkem a zároveň efektivně zajistit výkon veřejné správy tak, že **vědomě organizují a řídí její chod** na základě zákonných norem a principů efektivního řízení.

**Znalost
rizik**

Existuje oprávněný předpoklad, že i v činnosti orgánů veřejné správy vznikají (finanční) rizika. Účetnictví jako spolehlivá informační základna se jeví jako významná právě při řízení rizik. Rizika lze minimalizovat pomocí nastaveného vnitřního řídicího systému, navázaného na účetní systém. V jeho kompetenci a odpovědnosti je povinnost reagovat včas na možné problémy. To předpokládá rizika v orgánu veřejné správy aktivně vyhledávat, oceňovat a řídit. Znamená to také přijímat opatření, která zamezí jejich opakovanému výskytu nebo neúměrnému dopadu. K této činnosti užívá management řady postupů a nástrojů.

Jedním z užívaných účinných metod je analýza rizik prováděná nad účetními daty.

Poznámka:

Návrhem přístupu k analýze dat za účelem řízení rizik se zabývá podkapitola 6.2.

Množství nově zpracovaných dat ve strukturovaných výstupech může být využíváno k potřebám finančního řízení, hlavně pak k predikcím pro dlouhodobější finanční řízení. Doposud však přetrvává nízká poptávka po takto zpracovávaných datech, kterou doplňuje i nadále vnímaný nedostatek účinného dohledu nad způsoby zpracování dat v rámci nově nastavených účetních pravidel. Pochybnosti o tom, jakým způsobem jsou uvedená data využívána v samotných vybraných organizacích, velmi často vyslovují právě vedoucí pracovníci. Přitom řídicí pracovník by měl pocítovat silnou potřebu mít dané informace k dispozici. Odhad budoucí finanční situace na základě exaktně měřených výsledků umožňuje správné rozhodování pro způsoby získávání a alokace veřejných prostředků z veřejných zdrojů včetně vhodných způsobů optimalizace.

Poznámka:

Způsob optimalizace majetkové a zdrojové struktury je podrobně popsán v podkapitole 6.4.

Kontrolní orgány

Různě organizované kontrolní subjekty vnitřních i vnějších kontrol nacházejí v účetnictví potřebná vodítka pro zjišťování kontrolního a přirozeného rizika. Vnější i vnitřní kontrolní mechanismy mají zajistit, aby bylo možné přijmout opatření k nápravě v jednotlivých případech a vyvodit odpovědnost příslušných stran, vymáhat náhradu škod či přijmout opatření, která by měla možným porušením napříště zabránit, nebo je alespoň ztížit.

Roli kontrolních orgánů je vhodné rozdělit do dvou přístupů. První spočívá v samotné kontrole (přezkoumávání, ověřování) účetnictví za účelem například eliminace nepřesností a chyb. Zde se nejedná o pozici kontrolních orgánů coby uživatelů. Předmětem kontrol však nebývá pouze samo účetnictví a ÚZ, ale také množství dalších skutečností. A právě k jejich kontrole, ověření či posouzení jsou nezbytné informace z účetnictví. Může jít o vyhodnocování a sledování efektivnosti, účelnosti a hospodárnosti činnosti organizací, kontrolu nakládání s dotačními prostředky apod. V případě tohoto druhého přístupu kontrolních orgánů o nich již lze hovořit jako o významných uživatelích informací z účetnictví.

„3E“

Poznámka:

Obsah termínu „kontrolní riziko a přirozené riziko“ je vysvětlen ve slovníku používaných výrazů.